

AMİSOS / AMISOS

Cilt/Volume 9, Sayı/Issue 17 (Aralık/December 2024), ss./pp. 200-219
ISSN: 2587-2222 / e-ISSN: 2587-2230
DOI: 10.48122/amisos.1436185

Özgün Makale/ Original Article

Geliş Tarihi/Received: 13. 02. 2024
Kabul Tarihi/Accepted: 23. 12. 2024

AMİSOS NEKROPOLÜNDEN KİREMİT ÇATMA MEZARLAR VE MEZAR BULUNTULARI İLE KENTİN ÇATI KİREMİTİ TİPOLOJİSİ ÜZERİNE BİR ÇIKARIM

AN EVALUATION ON TILE ROOFED GRAVES AND TOMB FINDINGS FROM THE AMISOS NECROPOLE AND THE ROOF TILE TYPOLOGY OF THE CITY

Orhan Alper ŞİRİN*

Öz

Amisos nekropolünde karşımıza çıkan kiremit çatma mezarlar, kent mezar tipleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Genel olarak çatılar için üretilerek kullanım gören çatı kiremitlerinin kullanım alanı oldukça çeşitlidir. Adını, kullanımıyla ilişkili olarak mekân çatılarının örtülmesinden alan çatı kiremitleri, birçok yerleşimde olduğu gibi Amisos'ta da farklı işlevlerde kullanım görmüştür. Kentin arkeolojik verileri bu formdaki kiremitlerin mezar yapılarında çıkça tercih edildiğini göstermektedir. Kentteki kiremitlere ilişkin verileri ise genel olarak mezar yapılarından öğrenmekteyiz. Karşılıklı çatı olarak yapılmış olan bu formdaki mezarlar, buluntularıyla birlikte değerlendirildiğinde genel olarak kent MS 2.-3. yüzyıllarına tarihlenmektedir. Bu çalışmada ise yeni açığa çıkan mezarlardaki çatı kiremitleri ve buluntuları üzerinde durulmuştur. Özellikle buluntulardan stoter ve tegula terimleri ile lagynos ve lagoena olarak isimlendirilen tek kulplu testiler üzerinde durularak adlandırılmalarına dair çeşitli çıkarımlarda bulunulmuştur. Buluntular, katalog olarak hazırlanarak çizimleriyle birlikte ele alınıp bir bütün olarak sunulmaya çalışılmıştır. Ayrıca kentteki çatı kiremitlerinin tipolojisi detaylı olarak ele alınmış ve tipolojileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Amisos, Kiremit Çatma Mezar, Çatı Kiremidi, Testi, Roma İmparatorluk Dönemi.

* Sorumlu Yazar/Responsible Author: Arkeolog (MA), Müze Müdürlüğü, Samsun/Türkiye. E-posta: alpersirin84@gmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3773-939X>

Abstract

The tiled tombs we encounter in the Amisos necropolis have an important place among the tomb types of the city. The usage areas of roof tiles, which are generally produced and used for roofs, are quite diverse. Roof tiles, which take their name from the covering of building roofs according to their purpose of use, were used for different functions in Amisos, as in many settlements. Archaeological data of the city show that tiles in this form were frequently preferred in tomb structures. We generally learn data about the tiles in the city from the tomb structures. When evaluated together with their findings, the tombs in this form, built by facing each other, are generally dated to the 2nd-3rd centuries AD of the city. In this study, the focus is on the roof tiles and finds in the newly uncovered tombs. Various inferences were made regarding their naming, especially focusing on the terms stoter and tegula and single-handled jugs called lagynos and lagoena. The finds have been prepared as a catalog, discussed together with their drawings, and presented as a whole. In addition, the typology of roof tiles in the city was discussed in detail and their typologies were tried to be revealed.

Keywords: Amisos, Tile Roof Tomb, Roof Tile, Jug, Roman Imperial Period.

1. Giriş

MÖ 6. yüzyıl öncesinde Akalan Kalesi ve yerleşiminde savunma amaçlı yaşantısını sürdüren yerli halk, MÖ 6. yüzyılda Çakalca-Karadoğan Höyüğü olarak adlandırılan bölgeye¹ yerleşen Miletoslu kolonistlerin kalıcı olarak yerleşmelerine katkı sağlamış olmalıdır.² MÖ 564 yılında kentleşme sürecine giren Amisos'un, MÖ 546'da bölgedeki egemen yapının değişmesiyle sınırları genişlemeye başlamıştır. MÖ 437'de Sinope'den gelen Atinalı kolonistlerin Toraman Tepe olarak bilinen bölgeye yerleşmesiyle de kentin ikinci temelleri atılmaya başlanmıştır. Atinalıların Amisos teritoryumuna gelerek kent adını "Peiraieos" olarak değiştirmeleri, bu bölgede yeni bir yerleşim alanı oluşturmaya başladıklarına işaret eder. MÖ 4. yüzyılın sonlarından itibaren bölgedeki Mithradates krallığının etkisiyle kent, siyasal, sosyal ve ekonomik açıdan güçlenmiş ve bu gücünü Bizans Dönemi'ne kadar da sürdürmüştür.³

Kente ait en erken mezar izleri, Klasik Dönem'e tarihlenen mezar stelleriyle belirmeye başlar. MÖ 4. yüzyıl sonlarına doğru arkeolojik kanıtların varlığıyla kentin asıl nekropol alanı ikinci lokalize alanında oluşmaya başlamıştır. Kentin Toraman Tepe ve çevresine yayılan mezar yapıları, yerleşimin batısındaki Baruthane ile Kalkanca Mahallelerini, kuzeybatısındaki Karasamsun Mahallesi'ni içine alırken, akropolün doğu yamacındaki Liman ve Cedit Mahalleleri ile güneyindeki Selahiye Mahallesi'ni de içine almaktadır. Nekropolün daha geniş yayılım alanı ise Canik, Tekkeköy ve Atakum ilçelerinin sahil şeridi ile kısmi olarak iç kesimlerine kadar da uzanmaktadır.⁴

Kentin nekropolünde çeşitli mezar tipleri içerisinde kiremit mezarlar önemli bir yere sahiptir. Konumuzda değindiğimiz kiremitlerin karşılıklı olarak çatılmasıyla yapılmış iki mezar tipi, kent nekropolünde sıkça karşılaşılan örnekleri teşkil eder. Her iki mezar, Samsun'un İlkadım ilçesi, Kalkanca Mahallesi, Marmaris Sokak'ta Samsun Müze Müdürlüğü denetiminde yapılan temel hafriyat kazısı sırasında açığa çıkmıştır (Har. 1).⁵ Çalışmamızda, mezarlar iki

¹ Samsun'un Atakum ilçesi, Büyükoyumca Mahallesi'nde bulunan ve Çakalca-Karadoğan Höyüğü olarak adlandırılan bu bölge aslında bir höyük yerleşmesi olmayıp Amisos'un ilk temellerinin atıldığı kalıntılan içermektedir. Bu nedenle bu bölgeyi höyük olarak adlandırmaktan ziyade kentin ilk lokalize alanı olarak ifade etmek doğru olacaktır.

² Şirin 2023, 93.

³ Şirin 2023, 95-96, 98; Alkaç-Cankardeş-Şenol-Yiğitpaşa 2024, 1 vd.

⁴ Şirin - Kolağasıoğlu 2018a, 169.

⁵ 2023 yılında açığa çıkan her iki mezarın kurtarma kazısı Samsun Müze Müdürlüğü başkanlığında Arkeolog Muhammet Emin Gözütok ve tarafıma gerçekleştirilmiştir.

başlık altında işlenmiş, çatı kiremitleri ile mezar buluntuları katalog olarak hazırlanmıştır. Buluntular, benzer örnekler ışığında tarihlendirilerek kentin çatı kiremitlerinin tipolojisi eldeki kanıtlar ışığında oluşturulmaya çalışılmıştır.

Har. 1: • MÖ 564'te Miletos kolonizasyonunun konumu. • MÖ 437'de Atinalı kolonistlerin konumu. • Kiremit Çatma Mezarlar'ın konumu, (Kaynakça; Google Earth, 11/01/2024).

2. Kiremit Çatma Mezar 1 (Res. 1-6)

Üçer adet çatı kiremidinin karşılıklı olarak çatılmasıyla yapılmış olan mezar, yüzeyden yaklaşık 1.80 m derinlikte açığa çıkmıştır. Mezarın orta kısmına denk gelen kiremitler tahribata maruz kalmıştır. Karşılıklı çatılan kiremitlerin baş ve ayak kısmı da birer kapak kiremidiyle kapatılmıştır.

Definin baş kısmı güneye, ayaklar ise kuzey yöne bakmaktadır. Mezarın doğusundaki çatı kiremitleri yüzeydeki toprak basıncından dolayı kırılarak batısındaki kiremitlerin altına doğru kaymıştır. Mezar zeminine dorsal pozisyonda yerleştirilen defin, yaklaşık 20 cm kalınlığında bir toprak dolgusuyla örtülmüştür. Toprak dolgusu kaldırıldığında kemik ve kafatası kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. Definin baş kısmı, sol omzuna doğru bakacak şekilde mezara yerleştirilmiştir. Mezar içindeki yoğun nemin varlığı kemiklerin dağılmasına neden olmuşsa da define inhumasyon gömü şeklinin uygulandığı tespit edilebilmiştir.

Mezar içinde in-situ konumda definin çenesi içinde 1 adet bronz sikke, ayakucunda 1 adet tek kulplu pt (pişmiş toprak) testi ele geçmiştir. Mezardaki yoğun nemin varlığı mezar buluntularının kondisyonlarını oldukça olumsuz etkilemiştir.

Res. 1: Definin ayak kısmına denk gelen kapak kiremidi.

Res. 2: Mezarın temizlik öncesinden görünüm.

Res. 3: Mezarın temizlikten sonraki görünümü.

Res. 4: Definin kafatasından görünüm.

Res. 5: Definin uzanış şekli ve ağız içinde ele geçen bronz sikke.

Res. 6: Definin ayak kısmında ele geçen tek kulplu testiden görünüm.

3. Kiremit Çatma Mezar 2 (Res. 7-10)

Mezar 1'in 2 m güneybatısında bulunan Mezar 2, yüzeyden yaklaşık 1.10 m derinlikte açığa çıkmıştır. Birbirine çatılı 6 adet çatı kiremidi ile 1 adet kapak kiremidi olmak üzere mezarın bütünlüğü neredeyse korunmuş durumdadır. Kapak kiremitlerinden biri tahribata maruz kalmıştır. Diğer mezarda olduğu gibi bu mezar yapısında da çatı kiremitleri toprak basıncından dolayı kırılarak birbiri üzerine çökmüş durumdadır. Kiremitler kaldırıldığında defin üzerine 15-20 cm kalınlığında bir toprak dolgusunun serilmiş olduğu gözlemlenmiştir. Toprak dolgusu içinde define ait yoğun nemden dolayı erimiş halde kemik kalıntıları tespit edilmiştir.

Mezar, doğu-batı yönlü olup definin baş kısmı, mezarda ele geçen tek kulplu pt testinin konumuyla ilişkili olarak doğu yönüne bakıyor olmalıdır. Kemik kalıntılarında define inhumasyon gömü şeklinin uygulandığını söylemek mümkündür. İn-situ konumda ele geçen mezar buluntusu ise toprak dolgusunun basıncından dolayı kırılmış ve yoğun nemin etkisiyle ufalanır duruma gelmiştir.

Res. 7: Mezar 1 ve 2'den görünüm.

Res. 8: Mezar kiremitlerinin temizlik çalışmasından görünüm.

Res. 9: Mezarın temizlendikten sonraki görünümü.

Res. 10: Kiremitlerin kaldırılması çalışmasından görünüm.

4. Buluntuların Tarihendirilmesi

Mezar 1’de mezar buluntusu olarak konulmuş 1 adet tek kulplu pt testi (kat. no. 8) ve 1 adet bronz sikke (kat. no. 10) ile mezar yapısında kullanılan 2 adet çatı kiremidi (kat. no. 1 ve 2); Mezar 2’de mezara konulan 1 adet tek kulplu pt testi (kat. no. 9) ile mezar yapısında kullanılan 5 adet çatı kiremidi (kat. no. 3, 4, 5, 6 ve 7) ele geçmiştir.

Çatılarda taşıyıcı unsur olarak kullanım gören kiremitlerin mezarlardaki kullanımına ağırlık verilerek kentte ortaya çıkan benzer örneklerle karşılaştırılması yapıp tarihlendirilmeye çalışılmıştır. Tek kulplu pt testiler ise yine kent mezarlarında ele geçen aynı formdaki buluntular ışığında ele alınmış ve adlandırılışlarına ilişkin çeşitli değerlendirmeler yapılarak tarihlendirilmiştir.

4.1. Çatı Kiremitleri (Stroter – Tegula)

İlk olarak Erken Helladik Dönem’de görülmeye başlanan çatı kiremitlerinin⁶ MÖ 7. yüzyıldan itibaren kullanım yelpazesi genişlemeye başlamıştır. Anadolu’da çatı kiremitlerinin kullanılmaya başlanması da MÖ 7. yüzyıla hatta biraz daha erkene kadar uzanmaktadır.⁷ Çatı kiremitleri, üretim merkezlerine göre Korinth, Laconia ve Sicilia olmak üzere üç ana tipe ayrılır. Farklı coğrafyalarda üretilmiş olsalar da bu formdaki kiremitler, ilk üretildikleri bölgelerin adlarıyla anılmıştır.⁸ Anadolu’nun çatılarında yoğun olarak kullanım gören form ise Korinth tipi düz kiremitler olmuştur.⁹

İlk başlarda düz olan Korinth tipi çatı kiremitlerine “Astragal” olarak adlandırılan çıkıntılar eklenmiş¹⁰ ve bu formdaki örnekler fazla bir değişikliğe uğramadan Roma ve Bizans

⁶ Sapirstein 2016, 47

⁷ Özyiğit 1990, 152.

⁸ Yıldırım 2014, 30.

⁹ Özyiğit 1990, 152.

¹⁰ Baydan 2019, 40.

Dönemi'nde aynı teknikle üreilmeye devam etmiştir.¹¹ Düz kiremitlerin çatı unsurları haricinde kullanımını, Anadolu'nun Helenistik ve Roma Dönemi'nde yoğun olarak görmek mümkündür.¹² Önceleri Korinth, Attika ve Lakonia kiremitlerinde görülen standardizasyon¹³ Roma Dönemi'nde de devam etmiş ve seri olarak üretilmişlerdir.¹⁴

Düz formlu olan çatı kiremitleri bazı kaynaklarda “Stoter” olarak adlandırılmışken¹⁵ bazen de “Tegula” olarak anılmıştır.¹⁶ Her iki terimin çatı kiremitleri için kullanıldığını da görmek mümkündür.¹⁷ Düz formlu çatı kiremitleri Yunanca'da Stroter; Latince'de ise Tegula olarak adlandırılmıştır.¹⁸ Tipolojik farklılıkları olsa da form olarak benzer özelliklere sahip ve çatı elemanı olarak kullanım gören kiremitler, farklı coğrafyalarda ve çeşitli dillerde farklı isimlerle anılmıştır. Bu durum, çatı kiremitlerinin karşılıklı çatılmasıyla yapılan Antik Yunan mezarlarını “Stroter Çatma Mezar”, Roma Dönemi'ne tarihlenen mezarları da “Tegula Çatma Mezar” olarak adlandırmamıza imkân sunmaktadır. Ancak biz çalışmamızda bu formdaki mezarları adıyla ilişkili olarak ve yapılış şeklinden dolayı “Kiremit Çatma Mezar” olarak adlandırmayı tercih ettik.

Çalışmamızda, her iki mezardan alınan toplam 7 adet çatı kiremidi ele alınmıştır. Korinth tipine dâhil olan çatı kiremitleri dikdörtgen formlu olup uzunlukları 50 – 51.5 cm arasında, genişlikleri ise 39 – 42.5 cm arasındadır. Amisos nekropolünde aynı formda üretilerek kiremit çatma mezarlarda kullanılmış MS 2.-3. yüzyıllara tarihlenen çatı kiremitleriyle¹⁹ Hadrian Dönemi'ne ait sikkeden yola çıkılarak MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen kiremit çatma mezardaki kiremitler, değindiğimiz örneklerle aynı form yapısına sahiptir.²⁰ Kentin MÖ 2. yüzyılın yarısına ve MS 4. yüzyıla tarihlenen iki farklı yer altı kaya mezarı örneğinde de aynı formdaki kiremitlerin, bir kapak işleviyle kullanılmış olduğunu görmekteyiz.²¹ Bu nedenle Amisos'un çeşitli kiremit çatma mezarlarında buluntu veren mezar yapıları Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilirken buluntu vermeyen mezarlar, Helenistik-Roma İmparatorluk Dönemi'ne yerleştirilmiştir.²² Amisos mezarlarında Helenistik Dönem'den beri aynı formdaki kiremitlerin kullanım gördüğünü, ancak yoğun olarak bu çatı kiremitlerinin Roma İmparatorluk Dönemi'nde mezarlarda daha çok tercih edildiğini ifade etmek mümkündür.

Amisos'ta çatı kiremitli mezarlar, sadece karşılıklı çatılı şekilde karşımıza çıkmaz. Kiremit mezar grubu içinde kiremit destekli, kiremit tabanlı ve iç bükey kiremitli mezarlar olarak da çeşitli tipler bulunmaktadır.²³ Mezarlar haricinde Amisos'un akropol alanında Helenistik Dönem'den itibaren MS 2. yüzyıl içerisinde de kullanılan bir mekâna ait kalıntılarda benzer kiremit parçaları ele geçmiştir.²⁴ Bu dönemlerde çatı kiremitlerinin yoğun olarak üretilmiş olduğunu belirtmek mümkündür.²⁵ Kimmer/Kerç Boğazı kıyı kesiminde bulunan MÖ

¹¹ Özcan 2010, 18; Yıldırım 2014, 30.

¹² Ercan 2020, 30.

¹³ Baydan 2019, 35.

¹⁴ Hamari 2019, 21.

¹⁵ Bingöl 1984, 52; Özyiğit 1988, 103; Şirin - Kolağasıoğlu 2018a, 171.

¹⁶ Çoşkun 2007, 10; Gül 2022, 34, dn. 274.

¹⁷ Altun 2020, 199.

¹⁸ Baydur 1953, 102; Tekçam 2007, 212.

¹⁹ Şirin 2022, 454-456, 464-465, kn. 2-3, 6, Res. 15-16, 19.

²⁰ Şirin - Kolağasıoğlu 2017, 7, 24-27, Res. 21-23.

²¹ Şirin - Kolağasıoğlu 2018a, Res. 13a, d, 170; Şirin 2019, 240-241, 247, 255, Res. 15; Şirin - Yiğitpaşa 2023a, 331, 339, 342, Res. 27, 36.

²² Şirin - Kolağasıoğlu 2017, 9.

²³ Şirin - Kolağasıoğlu 2017, 8-9; Şirin 2022, 449-450; Şirin 2023, 84-85, Şek. 9.2.3.1.-9.2.3.5.; Şirin - Yiğitpaşa 2023b, 27-30, Res. 11-15.

²⁴ Şirin 2018a, 520-521, 534, Res. 21.

²⁵ Baydan 2019, 47-48.

6.-5. yüzyıllara ait çatı kiremitlerinin Amisos kentinden ithal edildiğine değinilmesi,²⁶ bu üretimin kentin ilk kurulmaya başlandığı dönemden beri gerçekleştiğini göstermektedir. Ayrıca, çatı kiremitlerinin üretim atölyesi olarak Roma Dönemi'ne ait kent nekropolünde açığa çıkan mekân kalıntılarının varlığı, oldukça önemli kanıtlar sunmaktadır.²⁷

Kentin mezar yapılarında kullanılan çatı kiremitleriyle aynı formda olan kat. no. 1, 2, 3, 4, 5, 6 ve 7'deki çatı kiremitlerini, mezarlarda ele geçen buluntularla kontekt olarak değerlendirildiğimizde MS 2.-3. yüzyıl aralığına yerleştirmemiz mümkündür.

4.2. Tek Kulplu Testiler (Lagynos – Lagoena)

Lagynos, testi, çömlekçik, oinochoe, sürahi vb gibi çeşitli adlarla anılan tek kulplu testiler, kısa ya da uzun boyunlu, şişkin gövdeli ve tek kulplu yapısıyla bir lagynos formunun özelliklerini sergiler. Bazı araştırmacılara göre lagynoslar, oinochoenin bir tipi olarak ifade edilir.²⁸ İçine içki konulduğu için bu formdaki kaplar genellikle içki kabı olarak anılmıştır. Antik Yunan ve Roma'da düşük gelirli vatandaşların Khios Adası şarabını satın alabilmesi için üretilen küçük boyutlu ve tek kulplu kaplar olan lagynoslar²⁹ yoğun olarak Helenistik Dönem'de karşımıza çıkarken küresel, keskin, köşeli ya da dikdörtgene yakın gövdeli, boyunları ince uzun, kalınlaşan dudaklı, düz ya da yuvarlak kesitli dikey kulplara sahip formlarda da üretilmişlerdir.³⁰

Tek kulplu testiler içki matarası olarak kullanılmalarının yanında batık gemi kargolarında sıvı taşımacılığında,³¹ konutlarda bir mutfak eşyası olarak da kullanım görmüştür. İçinde içki ya da sıvı konulan tek kulplu testileri, lagynos haricinde oinochoe, testi, içki sürahisi gibi adlarla anmak mümkündür. Lagynosların belirgin form yapısı zamanla şarap haricinde farklı sıvılarında taşınması ya da bir mutfak kabı olarak kullanılması amacıyla Roma Dönemi'nin kısalan boyunlu, tek kulplu ve şişkin karınlı formuna evrilmiş görünmektedir. Oinochoe, lekytos ve lagynos olarak bilinen tek kulplu bu tipteki kaplar için Roma Dönemi'nde "Lagoena" kelimesi kullanılmıştır.³² Latince kökeli lagoenanın Grekçe karşılığı ise lagynostur.³³ İçine şarap, zeytinyağı, su vb. gibi çeşitli sıvıların konduğu şişkin gövdeli, dar boyunlu ve tek dikey kulplu lagoenalar, masa seramikleri içerisindeki en yoğun buluntu gruplarından biridir.³⁴ Karakteristik formdaki lagynosların uzun olan boynun kırılma riskini azaltmak için Roma Dönemi'nde bu kapların boyunları kısalmış olmalıdır. Kısalan boyun, işlenişine göre de bir gelişim süreci gösterir. Özellikle halka boyunlu örnekler MS 1. yüzyılın ortasından MS 3. yüzyılın ilk çeyreğine, boğumlu (flaş) boyunlu örnekler ise MS. 3.-4. yüzyıla tarihlenebilmektedir.³⁵

Kat. no. 8 ve 9'da yer alan örneklerin form olarak oldukça benzerlerini Roma Dönemi'nde lagynos olarak adlandırılmış oluşunu görmek mümkündür.³⁶ Hatta bu formdaki testilerin oldukça benzerleri bugün dahi Anadolu'nun çeşitli çömlekçi atölyelerinde su testisi adıyla üretilmektedir.³⁷ Çatı kiremitlerinde karşılaşıldığı gibi farklı dillerde ve coğrafyalarda aynı işlev için kullanılan belirgin formdaki tek kulplu testiler, Yunan dünyasında lagynos,

²⁶ Atasoy 1997, 40.

²⁷ Şirin 2024, 70.

²⁸ Cook 1960, 229.

²⁹ Thompson 1934, 451; Rotroff 1997, 226; Tekçam 2007, 126-127; Bilgin 2020, 7.

³⁰ Thompson 1934, 450-451; Gürler 2001, 542.

³¹ Vivliodetis 2012, 153.

³² Özdemir 2009, 35.

³³ Akkumaz 2016, 78.

³⁴ Özdemir 2009, 36; Akkumaz 2016, 78-79.

³⁵ Lyons 2013, 9.

³⁶ Pcma.uw.edu.

³⁷ Sevim 2019, 188, Res. 11.

Roma Dönemi'nde ise lagoena olarak adlandırılmıştır. Biz çalışmamızda genel bir ifadeyle bu örnekler için tek kulplu testi adını kullanmayı tercih ettik.

Çalışmamızda yer alan tek kulplu pt testileri form olarak düz boyunlu (kat. no. 8) ve boğumlu boyunlu (kat. no. 9) olarak iki gruba ayırmak mümkündür. Kat. no. 8'de yer alan düz halka boyunlu testinin yivli gövde yapısının form ve işleniş olarak aynısı, Amisos'tan MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen kiremit çatma mezar buluntusunda karşımıza çıkar.³⁸ Boyun, gövde ve kaide olarak oldukça benzerini, kent in yer altı kaya mezarında MS 4. yüzyıla ait pt testide³⁹ ve yine Amisos teritoryumunda bulunan Neoclaudiopolis'ten bir sanduka mezarda ele geçen MS 2.-3. yüzyıla ait buluntuda görmek mümkündür.⁴⁰ Kentin nekropolünden MS 2.-3. yüzyıla ait lagynosların ağız, boyun ve form yapıları da kat. no. 8'deki örneğe çok benzerdir.⁴¹

Kat. no. 9'daki örneğin omuzdan itibaren şişkin gövdesi kaideye dek daralmakta olup boyun boğumlu yapıdadır. Amisos'un yer altı kaya mezarlarında yoğun olarak ele geçen MS 2. yüzyıla ait lagynos parçaları⁴² ile MS 4. yüzyıla ait testi⁴³ boğumlu boyunlu ve gövde formu olarak kat. no. 9'daki örneğe oldukça benzerdir. Yine kent mezarından MS 2.-3. yüzyıllara ait aynı form ve işlenişteki lagynoslar⁴⁴ ile bir kiremit çatma mezar buluntusu olan MS 2.-3. yüzyıla tarihlenen tek kulplu testi⁴⁵ konumuzda yer alan örneğe oldukça benzerdir. Ayrıca MÖ geç 2. yüzyıl - erken 1. yüzyıla tarihlenen Amisos buluntusu bir testinin gövde yapısı, kat. no. 9'daki örnekle de oldukça benzerdir.⁴⁶

Kat. no. 8 ve 9'daki örneklerin form yapısı Geç Helenistik Dönem'de görülmeye başlanırken oldukça benzerleri MS 2. yüzyıl ile MS 4. yüzyıl aralığına tarihlenen Amisos mezar buluntularında karşımıza çıkmaktadır. Bu formdaki buluntular, genel olarak kent mezarlarında karşımıza çıkarken Roma İmparatorluk Dönemi'nde fazla bir değişikliğe uğramadan üretilerek kullanım görmüştür. Bunda sade ve gösterişsiz, kullanışlı ve ucuz maliyetle üretimin etkili olduğunu belirtmek gerekir.

Çalışmamızda değinilen kat. no. 8 ve 9'daki tek kulplu pt testileri kentteki benzerleriyle analogi odaklı değerlendirdiğimizde MS 2.-3. yüzyıla tarihlendirmemiz mümkündür.

4.3. Sikke

Mezar 1'de definin ağız içinde 1 adet bronz sikke (kat. no. 10) ele geçmiştir. Sikkenin varlığı, Grek inanişına göre yer altı ülkesinde bulunan Stiks ya da Akheron Irmağı'nın karşı kıyısına ölen kişinin ruhunu geçirmesi için Roma'da daha da ön plana çıkarılarak belirgin bir kişiliğe kavuşan kayıkçı Kharon'a⁴⁷ bırakılan bahşış geleneğinin varlığını göstermektedir.

Sikkenin her iki yüzeyi yoğun korozyonlu olduğu için okunamamaktadır. Bu nedenle mezarda kullanılan çatı kiremitleri ve tek kulplu testiler ışığında değerlendirildiğinde sikkeyi Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlemek olasıdır.

5. Değerlendirmeler ve Sonuç

Amisos nekropolünde bulunan çatı kiremitleri, Helenistik Dönem'den Geç Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar geniş bir zaman aralığında benzer formlarla üretilmiştir.

³⁸ Şirin - Kolağasıoğlu 2017, 25, Res. 22a.

³⁹ Şirin 2019, 274, kn. 20.

⁴⁰ Yiğitpaşa - Şirin 2020, 201, 213-214, kn. 15, Res. 51.

⁴¹ Şirin 2021a, 113-114, 127, kn. 12, 14, Res. 32, 34; Şirin 2022, 456, 466, kn. 7, Res. 20.

⁴² Şirin 2021b, 302, 315-316, kn. 17, Res. 33a-b.

⁴³ Şirin 2019, 271-273, kn. 14, 16, 18.

⁴⁴ Şirin 2021a, 113, 127, kn. 10-11, Res. 30-31.

⁴⁵ Şirin 2022, 457, 466, kn. 8-9, Res. 21-22.

⁴⁶ Şirin 2017, 107, Res. 9b.

⁴⁷ Erhat 2008, 173.

Kiremitler, kent nekropolünde ve nekropolün yayılım alanında çeşitli mezarlarda ele geçen kiremitlerle aynı form ve işlenişe sahip olup belirli bir standart kalıbın varlığını göstermektedir. Roma Dönemi'nde çatı kiremitlerinin birçok yerleşimde standart hale gelerek benzer formlu bir yapıya kavuşup üretimine devam edilmesi,⁴⁸ bu kentteki standardizasyonun varlığını desteklemektedir.

Düz kiremitler yapıların çatılarına yerleştirilmek için üretilirken bir evin çatısını andıracak şekilde karşılıklı çatılarla mezar tipi olarak da sıklıkla tercih edilmiştir. Bu kiremitler sadece çatılarda veya mezarlarda değil zeminin düzlenmesinde, duvar örgü sistemleri içinde, kaplama levhaları vb. gibi birçok alanda kullanım görmüştür.⁴⁹ Kentin deniz kıyısında bulunması, dağlık ve ormanlık alanlarının varlığı ve ilkim şartları, kentteki çatı kiremidi üretimini de doğrudan etkilemiştir.⁵⁰ Ancak kentteki kiremitlere ilişkin verileri biz daha çok mezar yapılarından öğrenmekteyiz.

Kentin gömü geleneğinde çatı kiremitleri farklı işlevlerde kullanım görmüştür. Konumuzu oluşturan mezarlar haricinde definin yerleştirileceği zemin tabanının düzleştirilmesi veya çatı kiremitlerinin bir destek olarak kullanılması şeklinde de karşımıza çıkarken⁵¹ urne mezar kaplarının saklanması,⁵² defin nişi ya da defin teknesi gibi bölmelerin kapatılmasında bir kapak olarak da kullanım görmüştür.⁵³ Bu durum bize, çatı kiremitlerinin çeşitli amaçlarla kullanıldığını göstermektedir.

Kiremitlerin düşük maliyetli ve kullanışlı olması, basit üretim yöntemleriyle standardize edilerek yaygın şekilde üretilmesi, halkın bu malzemeleri tercih etmesinde etkili olmuştur.⁵⁴ Ayrıca kentte tespit edilen mezarlarda kullanılmış çatı kiremitlerinin firmissiz olmaları da bu kiremitlerin doğrudan mezarlarda kullanılmak için üretilmiş olduğunu gösteriyor olmalıdır.⁵⁵

Kiremitlerin karşılıklı olarak çatılmasıyla yapılan mezarlar, yapısı gereği kolay kırılabilirdiğinden bütün olarak tespit edilebilmesi oldukça zordur. Amisos'ta bugüne dek tespiti yapılabilen mezar örnekleri, genellikle üç sıra halinde karşılıklı çatılmış, ayak ile baş kısmının kapatıldığı toplam 8 adet çatı kiremidiyle yapılmış örnekleri teşkil eder. Azda olsa karşılıklı iki sıra halinde ve iki adet kapak kiremidiyle toplam 6 adet çatı kiremidinin kullanıldığı mezar örnekleri de karşımıza çıkmaktadır.⁵⁶

Çalışmamızda yer alan iki mezardaki definlerin konuluşunda bir yön birliği bulunmamaktadır. Arazinin uzanış yönü, mezarlarda yön birliğinin oluşmasına etki etmemiştir. Kentin diğer kiremit mezarları örneklerinde olduğu gibi bu mezarlarda da definler dorsal pozisyonda zemine yatırılmış olup definlere inhumasyon gömü şekli uygulanmıştır. Definlerin üzeri, kiremitler konulmadan önce yaklaşık 15 ile 20 cm yüksekliğe dek toprak dolgusuyla örtülmüştür. Bu toprak dolgusu çatılı kiremitlerin içini dolduracak şekilde örtülmüştür. Ancak zamanla mezar içine sızan su, mezar içindeki toprağın çökmesine ve kiremitler arasında boşluk oluşmasına neden olmuştur. Bu durumda mezarın üstüne atılan toprak dolgusunun basıncı, kiremitlerin içe doğru kırılmalarına neden olmuştur. Böylelikle mezar içindeki toprağın varlığını kentin gömü geleneğiyle olan bir ritüelden ziyade mezar içine yığılan toprakla kiremitlerin kırılmasının önlenmesinin amaçlanmış olduğunu belirtmek mümkündür.

⁴⁸ Hamari 2019, 21.

⁴⁹ Şirin 2022, 453.

⁵⁰ Şirin 2022, 453.

⁵¹ Şirin - Kolağasıoğlu 2017, 17-18, 24, Res. 13a-b, 20, 14b.

⁵² Şirin - Kolağasıoğlu 2018a, 183, 185, 187, Res. 5, 13a, 13d.

⁵³ Şirin - Yiğitpaşa 2023a, 340, 343, Res. 27, 37; Şirin 2019, 256-257, Res.19-20.

⁵⁴ Şirin 2018, 520-521, 534, Res. 21.

⁵⁵ Şirin 2022, 453.

⁵⁶ Şirin - Kolağasıoğlu 2017, Res. 12a-b.

Bugüne dek kentte tespit edilen 20’yi aşkın çatı kiremidiyle yapılmış mezarlardaki çatı kiremitlerini tipolojik olarak iki gruba ayırmak mümkündür. Korinth tipi düz çatı kiremidi olarak karşılıklı iki yan kenarı pervazlı, pervaz boşluğu ve uzatma bağlantıları bulunan dikdörtgen ve kare formlu olanlar “Tip 1a”;⁵⁷ Korinth tipi olup karşılıklı iki yan kenarı pervazlı ve kısa kenarında astragal bulunan dikdörtgen formlu olanları “Tip 1b”;⁵⁸ iç bükey formda bir ucu diğerine göre daha dar ve çerçevesiz olan Laconia tipi çatı kiremitlerini ise “Tip 2”⁵⁹ olarak gruplandırmak mümkündür. Tip 1a ve 1b Korinth tipi ile Laconia tipi olarak ikiye ayrılan çatı kiremitlerinden Tip 1a’nın yüksek veya kısa pervazlı, pervaz içi oluklu, pervaz uzantısı tabandan itibaren köşeli veya yumuşak geçişli, pervaz boşluğu bulunan ya da bulmayan olmak üzere çeşitli varyasyonları da bulunmaktadır.

Sonuç olarak, Roma İmparatorluk Dönemi’nin MS 2.-3. yüzyıllarına tarihlenen kiremit çatma mezarlar, Amisos’un mezar tipolojisi içinde önemli bir yere sahiptir. Bu tip mezarlar, Anadolu’da olduğu gibi⁶⁰ Amisos nekropolü ve nekropolün yayılım alanında da yoğun olarak Roma İmparatorluk Dönemi’ne tarihlenir. Ayrıca tipolojik olarak, Tip 1 ve Tip 2 olmak üzere iki tipe ayrılan çatı kiremitleri Tip 1a ve Tip 1b olarak da kendi içinde iki gruba ayrılır (Çiz. 10). Çalışmamızda yer alan çatı kiremitlerinin dâhil olduğu Tip 1a’nın çeşitli varyantlarını da bu tip içinde değerlendirmek yerinde olacaktır (Çiz. 11).

1. Katalog

Katalog No 1 (Res. 11 – Çiz. 1): Çatı kiremidi. Pt. Mezar 1. Kalıpta yapım. Uzunluğu 51.5 cm, genişliği 42.5 cm, yüksekliği 5 cm, pervaz kalınlığı 2.4 cm, pervaz yüksekliği 2.1 cm. Kiremit renkli hamurlu, dikdörtgen formlu, düz tabanlı, pervazların uzatma bağlantısı 10 cm’dir. Çatı kiremidi kırık olup sonradan birleştirilmiş, köşesinin bir kısmı kırık-noksandır. MS 2.-3. yüzyıl.

Kat. No. 1 – Res. 11 – Çiz. 1: Pt çatı kiremidi (Çizim, Orhan Alper ŞİRİN).

Katalog No 2 (Res. 12 – Çiz. 2): Çatı kiremidi. Pt. Mezar 1. Kalıpta yapım. Ölçülebilir uzunluğu 31 cm, genişliği 42 cm, yüksekliği 5 cm, pervaz kalınlığı 2.9 cm, pervaz yüksekliği 2.3 cm. Açık kiremit renkli hamurlu, dikdörtgen formlu, düz tabanlı, yarıya yakın kısmı kırık-noksandır. MS 2.-3. yüzyıl.

⁵⁷ Şirin - Kolağasıoğlu 2017, Res. 13c, 15a-b; Şirin 2022, Res. 14-19.

⁵⁸ Şirin - Kolağasıoğlu 2018b, Res. 3-4.

⁵⁹ Şirin - Kolağasıoğlu 2017, Res. 14a.

⁶⁰ Taş 2016, 64, 73, 93.

Kat. No. 2 – Res. 12 – Çiz. 2: Pt çatı kiremidi (Çizim, Orhan Alper ŞİRİN).

Katalog No 3 (Res. 13 – Çiz. 3): Çatı kiremidi. Pt. Mezar 2. Kalıpta yapım. Uzunluğu 50.5 cm, genişliği 39 cm, yüksekliği 4.2 cm, pervaz kalınlığı 2.8 cm, pervaz yüksekliği 2.1 cm. Açık kiremit renkli hamurlu, dikdörtgen formlu, düz tabanlı, pervazların uzatma bağlantısı 11 cm'dir. Çatı kiremidi sonradan birleştirilmiş iki parçalıdır. MS 2.-3. yüzyıl.

Kat. No. 3 – Res. 13 – Çiz. 3: Pt çatı kiremidi (Çizim, Orhan Alper ŞİRİN).

Katalog No 4 (Res. 14 – Çiz. 4): Çatı kiremidi. Pt. Mezar 2. Kalıpta yapım. Uzunluğu 50.5 cm, genişliği 39.5 cm, yüksekliği 4.1 cm, pervaz kalınlığı 2.5 cm, pervaz yüksekliği 2.2 cm. Kiremit renkli hamurlu, dikdörtgen formlu, düz tabanlı, pervazların uzatma bağlantısı 9.5 cm'dir. Çatı kiremidi sonradan birleştirilmiş iki parçalıdır. MS 2.-3. yüzyıl.

Kat. No. 4 – Res. 14 – Çiz. 4: Pt çatı kiremidi (Çizim, Orhan Alper ŞİRİN).

Katalog No 5 (Res. 15 – Çiz. 5): Çatı kiremidi. Pt. Mezar 2. Kalıpta yapım. Uzunluğu 50 cm, genişliği 38.5 cm, yüksekliği 4 cm, pervaz kalınlığı 2.7 cm, pervaz yüksekliği 2.2 cm. Kiremit renkli hamurlu, dikdörtgen formlu, düz tabanlı, pervazların uzatma bağlantısı 9 cm'dir. Çatı kiremidi sonradan birleştirilmiş iki parçalıdır. MS 2.-3. yüzyıl.

Kat. No. 5 – Res. 15 – Çiz. 5: Pt çatı kiremidi (Çizim, Orhan Alper ŞİRİN).

Katalog No 6 (Res. 16 – Çiz. 6): Çatı kiremidi. Pt. Mezar 2. Kalıpta yapım. Uzunluğu 50 cm, genişliği 37.5 cm, yüksekliği 4.5 cm, pervaz kalınlığı 2.5 cm, pervaz yüksekliği 2.2 cm. Kiremit renkli hamurlu, dikdörtgen formlu, düz tabanlı, pervazların uzatma bağlantısı 10 cm'dir. Çatı kiremidi sonradan birleştirilmiş iki parçalı olup köşesinin bir kısmı kırık-noksandır. MS 2.-3. yüzyıl.

Kat. No. 6 – Res. 16 – Çiz. 6: Pt çatı kiremidi (Çizim, Orhan Alper ŞİRİN).

Katalog No 7 (Res. 17 – Çiz. 7): Çatı kiremidi. Pt. Mezar 2. Kalıpta yapım. Uzunluğu 50 cm, genişliği 39 cm, yüksekliği 4 cm, pervaz kalınlığı 2.4 cm, pervaz yüksekliği 2.1 cm. Açık kiremit renkli hamurlu, dikdörtgen formlu, düz tabanlı, pervazların uzatma bağlantısı 11 cm'dir. Çatı kiremidi sonradan birleştirilmiş iki parçalıdır. MS 2.-3. yüzyıl.

Kat. No. 7 – Res. 17 – Çiz. 7: Pt çatı kiremidi (Çizim, Orhan Alper ŞİRİN).

Katalog No 8 (Res. 18 – Çiz. 8): Tek kulplu testi. Pt. Mezar 1'deki definin ayak kısmı. Çarkta yapım. Yüksekliği 37 cm, gövde çapı 26 cm, kaide çapı 13 cm. Kiremit renkli hamurlu, dışa taşkın ağızlı, ağızdan itibaren daralan kısa boyunlu, kaideye doğru daralan şişkin geniş gövdeli, bilezik kaidelidir. Boyundan yükselip gövdede birleşen tek yivli kulpludur. Gövde üzeri kaideye dek inen yatay yivlidir. Çok kırıklı olup birleştirilmiş ve noksan parçalıdır. MS 2.-3. yüzyıl.

Kat. No. 8 – Res. 18 – Çiz. 8: Tek kulplu pt testi (Çizim, Orhan Alper ŞİRİN).

Katalog No 9 (Res. 19 – Çiz. 9): Tek kulplu testi. Pt. Mezar 2'deki definin ayak kısmı (?). Çarkta yapım. Ölçülebilen yüksekliği 41 cm, gövde çapı 28 cm, ağız çapı 11 cm. Kiremit renkli hamurlu, dışa taşkın ağızlı, ağız altı düz bant formu, kısa boyunlu, boyun kısmı boğumlu, basık omuzlu, kaideye dek daralan gövdeli, bilezik kaidelidir. Boynun üstünden omza birleşen iki yivli tek kulpludur. Çok kırıklı olup birleştirilmiş ve noksan parçalıdır. MS 2.-3. yüzyıl.

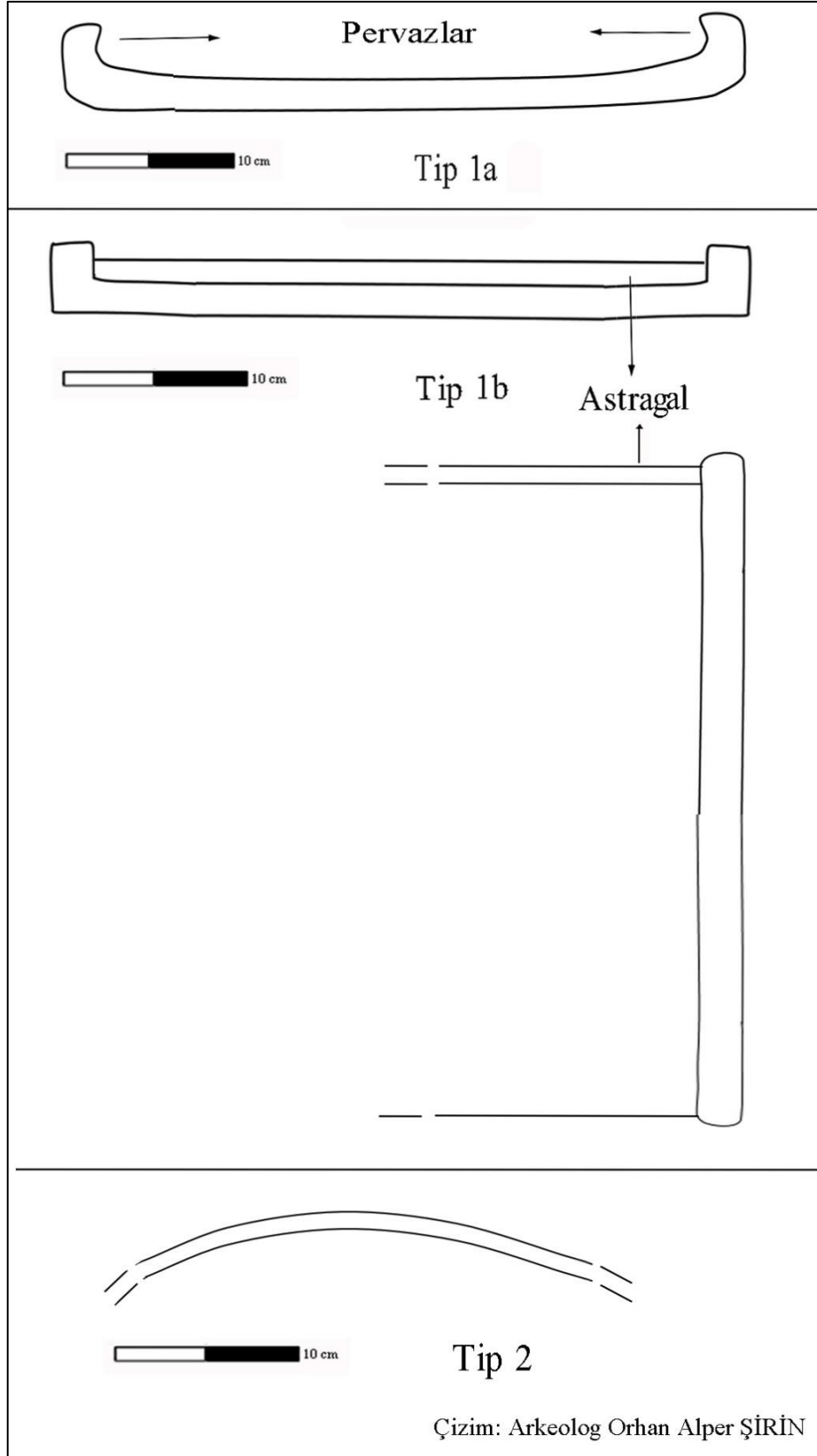

Kat. No. 9 – Res. 19 – Çiz. 9: Tek kulplu pt testi (Çizim, Orhan Alper ŞİRİN).

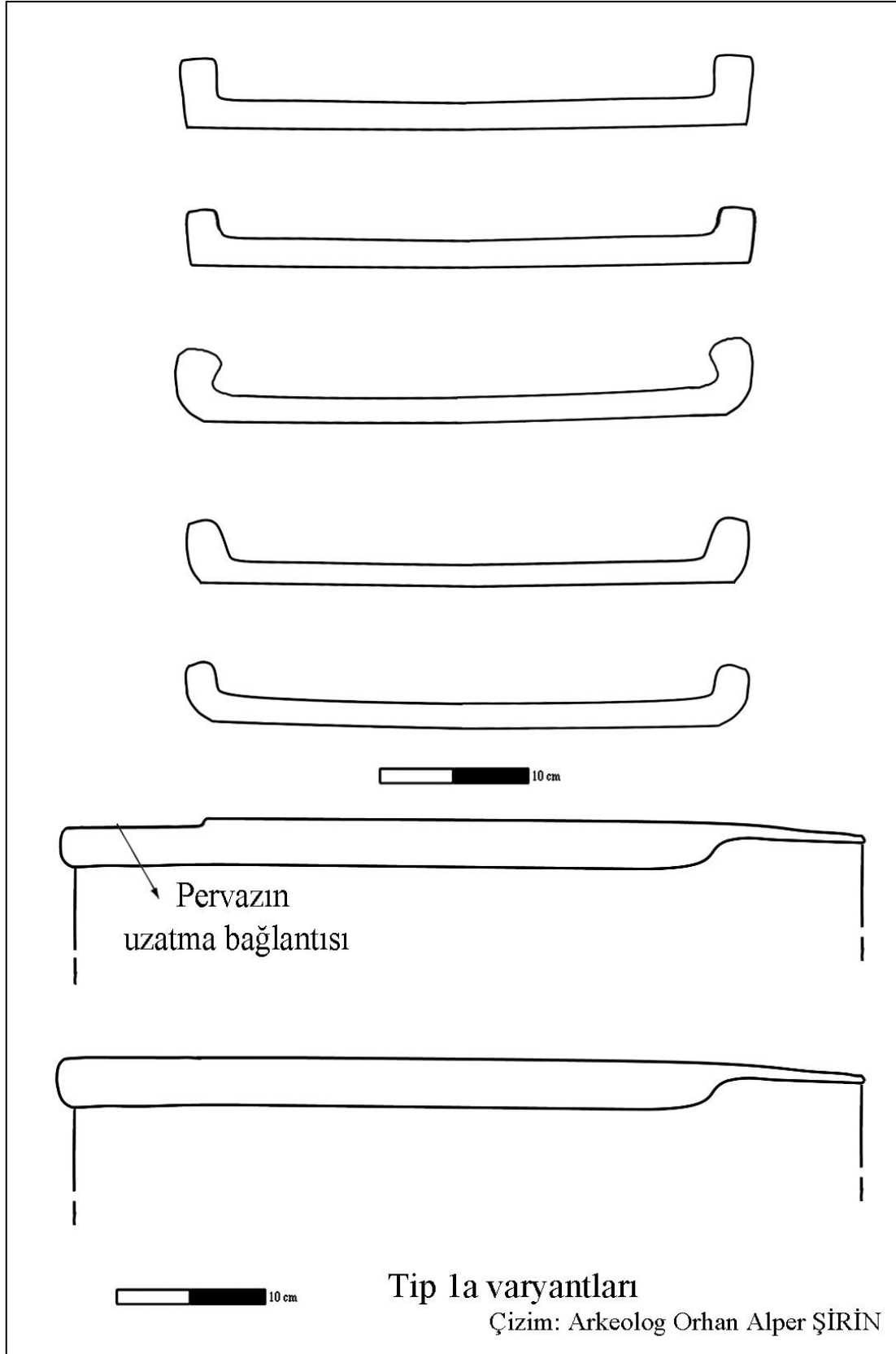
Katalog No 10 (Res. 20): Sikke. Bronz. Mezar 1'deki definin ağız içi. Çapı 2 cm. Sikke okunamayacak kadar korozyonludur. Roma İmparatorluk Dönemi.

Kat. No. 10 – Res. 20: Bronz sikke.

Çiz. 10: Amisos'taki çatı kiremidi tipleri.

Çiz. 11: Amisos'taki çatı kiremitleri Tip 1a'nın varyantları.

Çıkar Çatışması / *Conflicts of Interest*: Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder. / The author declares no conflict of interest.

Kaynakça

- Akkurnaz, F. B. 2016, *Eski Yunan ve Roma Kaplari ve İşlevler*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın.
- Alkaç, E.-Cankardeş-Şenol, G.-Yiğitpaşa, D. 2024, *Amisos'tan Amphora Mühürleri/Stamped Amphora Handles From Amisos*, Ege Yayınları, İstanbul.
- Altun, Ö. 2020, "Köşksdağı Gömü Alanı Mezar Tipleri ve Buluntuları", *Anadolu Araştırmaları*, 23, 193-214.
- Atasoy, S. 1997, *Amisos: Karadeniz Kıyısında Antik Bir Kent*, Samoto Otomobil/Koç Holding, Samsun.
- Baydan, C. 2019, *Karia Bölgesinde Antik Çağ Batıklarında Bulunan Çatı Kiremitleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- Baydur, S. Y. 1953, "Dilimiz ve Yunan-Lâtin Asıllı Kelimeler", *Bellekten*, 1/93, 93-121.
- Bilgin, S. 2020, "Bilecik'te Bir Höyük Yerleşmesi: Arıcaklar", *Maskop*, 14.1/2, 1-32.
- Bingöl, O. 1984, "Bayraklı Çatı Kiremitleri", *Anadolu/Anatolia*, 20, 51-81.
- Cook, R. M. 1960, *Greek Painted Pottery*, London.
- Çoşkun, A. 2007, "Salamis Kenti Çatı Kiremitleri Üzerine Bazı Gözlemler", *Anadolu/Anatolia*, 33, 9-24.
- Ercan, O. 2020, *Apollonia Ad Rhyndacum Nekropolü Kerpiç Mezarları*, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa.
- Erhat, A. 2008, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Gül, M. 2022, "MÖ 1. Binden Roma İmparatorluk Dönemi Sonuna Kadar Anadolu'da Stylus", Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne.
- Gürler, B. 1994, *Metropolis'in Hellenistik Dönem Seramiği*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir.
- Hamari, P. 2019, *Roman-Period Roof Tiles in The Eastern Mediterranean, Towards Regional Typologies*, University of Helsinki, (Unpublished PhD Thesis), Helsinki.
- Lyons, A. 2013, "Roman Pottery Identification", (ed. Woolverton, J.), *Jigsaw Cambridgeshire Best Practice Users' Guide*, 1-14.
- Özcan, F. Ç. 2010, *Seyitömer Höyük Çatı Örtü Sistemleri*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya.
- Özdemir, B. Ş. 2009, *Patara Roma Dönemi Günlük Kullanım Seramikleri*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Antalya.
- Özyiğit, Ö. 1988, "Antik Çatılarda Dere Kiremitleri", *Sanat Tarihi Dergisi*, 4/4, 101-116.
- Pcma.uw.edu.: <https://pcma.uw.edu.pl/en/2019/03/11/jiyeh-2/> (erişim tarihi 16/09/2023).
- Rotroff, S. I. 1997, "Hellenistic Pottery Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material", *The Athenian Agora*, 29, American School of Classical Studies at Athens.
- Sapirstein, P. 2016, "Origins and Design of Terracotta Roofs in the Seventh Century bce", *A Companion to Greek Architecture*, 4, (ed. Miles, M. M.), 46-59.

- Sevim, C. 2019, “Geleneksel Çömlekçilikteki Su Kapları ve Anadolu, Hindistan, İspanya Örnekleri”, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 9/1, 180-196.
- Şirin, O. A. 2017, “Amisos’ta Lahit Mezar Geleneği”, *Amisos*, 2/3, 86-126.
- Şirin, O. A. 2018, “Amisos’ta Roma İmparatorluk Dönemi (M.S. 2. Yüzyıl)’ne Ait Kalımlarda Gerçekleştirilen Kurtarma Kazısı ve Kazı Buluntuları”, *Amisos*, 3/5, 515-537.
- Şirin, O. A. 2019, “Amisos Nekropolü’nden Geç Roma İmparatorluk Dönemi’ne Ait Bir Yer Altı Kaya Mezarı ve Defin Buluntuları”, *Amisos*, 4/7, 238-278.
- Şirin, O. A. 2021a, “Amisos Nekropolü’nden Roma İmparatorluk Dönemi’ne Ait Bir Yer Altı Kaya Mezarı ve Mezar Buluntuları Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, *Amisos*, 6/10, 100-129.
- Şirin, O. A. 2021b, “Amisos Nekropolü’nden Geç Helenistik ve Erken Roma İmparatorluk Dönemi’nde Kullanılmış Bir Yer Altı Kaya Mezarı, Mezar Buluntuları ve Trepanasyonlu Bir Kafatası Parçası Üzerine Bazı Değerlendirmeler” *Amisos*, 6/11, 285-320.
- Şirin, O. A. 2022, “Amisos Nekropolünden Çatı Kiremitli Mezar Örnekleri”, *Amisos*, 7/13, 447-468.
- Şirin O. A. 2023, *Arkaik Dönemden Geç Roma Dönemine Kadar Amisos*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun.
- Şirin, O. A. 2024, *Amisos Antik Kenti ve Nekropol Alanı*, Ceylan Ofset Basın ve Yayınevi, Samsun.
- Şirin, O. A. - Kolağasıoğlu, M. 2016, *Çakalca–Karadoğan Höyüğü: Arkaik Dönemde Amisos ve Kybele Kültü*, SAMTAB Yayınları, Samsun.
- Şirin, O. A. - Kolağasıoğlu, M. 2017, “Amisos Nekropolü Basit Toprak ve Kiremit Mezar Geleneği”, *Amisos*, 2/2. 1-29.
- Şirin, O. A. - Kolağasıoğlu, M. 2018a, “Amisos’ta Urne Mezar Geleneği”, *Amisos*, 3/4, 167-200.
- Şirin, O. A. - Kolağasıoğlu, M. 2018b, “Amisos’tan Basit Toprak ve Kiremit Mezar Örneği”, *Bütünşehir*, 3/18, 64-68.
- Şirin, O. A. - Yiğitpaşa, D. 2023a, “Amisos Nekropolünden Bir Yer Altı Kaya Mezarı ve Mezar Buluntuları ile Mühürlü Amphoraları Üzerine Bazı Gözlemler”, *Halime HÜRYILMAZ’a Armağan Kitabı*, (eds. Aykut, A., Tekin, H., Aydınğün, Ş., Zimmerman, T., Aydınğün, H. ve Gedik, S.), Bilgin Kültür Sanat Yayınevi, Ankara, 323-346.
- Şirin, O. A. - Yiğitpaşa, D. 2023b, “Amisos Kentinde Tespit Edilen Mezar Tiplerinin Tespiti ve Mezarlara İlişkin Bazı Değerlendirmeler”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, 15-48.
- Taş, P. 2016, *Antik Dönemde İonia Bölgesindeki Ölü Gömme Gelenekleri*, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli.
- Tekçam, T. 2007, *Arkeoloji Sözlüğü*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Thompson, H. A. 1934, “Two Centuries of Hellenistic Pottery”, *Hesperia*, 3/4, 311-476.

- Vivliodetis, E. 2012, “The Lagynoi”, *The Antikythera Shipwreck, the Ship, the Treasures, the Mechanism*, (Eds. Kaltsas, N., Vlachogianni, E. and Bouyia, P.), Hellenic Ministry of Culture and Tourism National Archaeological Museum, Athens, 152-163.
- Yıldırım, E. 2014, *Olba Manastırı Çatı Kiremitleri ve Örtü Sistemleri*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Yiğitpaşa, D. - Şirin, O. A. 2020, “Vezirköprü’de 2012-2017 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Kurtarma Kazıları Üzerine Gözlemler”, *Amisos*, 5/8, 178-218.